

studii Rostislava Nového (*Mince a měna doby Karla IV.*).

Spolehlivá faktografická databáze by však měla také provokovat širší debatu. V tomto smyslu by bylo vhodné včlenit bohatý numismatický a písemný materiál do širšího diskurzu hospodářských dějin. Příkladem může být ražba císařských zlatých mincí kolem roku 1340 a s ní spojená neřešená otázka, zda zlaté nominály Eduarda III. měly v říši stejný inflační dopad jako v Anglii. Na závěr autor formuluje zajímavou otázku, zda stále stížnosti na špatnou kvalitu mincí na konci 14. století odrážejí skutečné snížení vnitřní hodnoty peněz, nebo pouze standardně ospravedlňují změny v monetární politice.

Přehledné členění obsáhlé látky, výstižné shrnutí na konci každé kapitoly, mapy, grafy, tabulky, rejstřík a fotografické přílohy usnadňují studium a orientaci v knize. Její četbu lze doporučit nejen numismatickým, ale i obecným historikům a historikům hospodářských dějin. Autorovi je pak na místě popřát, aby se mu stejně dobře podařilo napsat druhý díl, věnovaný 15. století.

ROMAN ZAORAL

Christian SPEER, *Frömmigkeit und Politik. Städtische Eliten in Görlitz zwischen 1300 und 1550*, Akademie Verlag, Berlin 2011 (= *Hallische Beiträge zur Geschichte des Mittelalters und der frühen Neuzeit* 8) 771 s., ISBN 978-3-05-005182-6

Objemná disertace Christiana Speera se řadí do rozsáhlého proudu soudobé medievisťky, který zkoumá projevy zbožnosti obyvatel středověkých měst v kontextu politiky a dalších společenských funkcí. Studie o měšťanských elitách ve Zhořelci je založena v první řadě na podrobném pramenném studiu, které zůstává jejím základním přínosem. Hornolužický Zhořelec se vyznačuje nejen velkým bohatstvím písemných pramenů, ale také pohnutými osudy mnoha z nich v závěru druhé světové války, odkdy některé cenné položky včetně městských knih zůstávají neznámé. Autor studie hojně využil dostupné originály ze zhořeleckého městského archivu i novodobé opisy z pozůstalosti starších regionálních badatelů. Podařilo se mu identifikovat i mnoho dosud nezvěstných svazků, především ve fondech univerzitní knihovny

ve Vratislavi. Závěrečný přehled použitých pramenů je proto cenným průvodcem po současném stavu zhořeleckých archiválií.

Z pramenného hlediska stojí v centru Speerovy pozornosti testamenty, dochované v počtu necelých dvě stě kusů převážně z let 1450–1550, stranou však nezůstaly ani zbožné fundace a s nimi spojené listiny, zápisy městských knih včetně pramenů normativní povahy či korespondence s míšeňským biskupstvím. Stejně výrazně, misty až příliš, je kniha založena teoreticky, především na hojně citovaném díle Maxe Webera. Autor se hlásí k sociálněhistoricky orientované větvi německé medievisťky a inspiruje se především pracemi vedoucího své disertace Jörga Obersteho (zbožnost městských elit a legitimizace jejich moci) či Klause Schreina (koncept laické a politické zbožnosti). Stranou nezůstaly ani výsledky výzkumu středověké memorie a sociálních skupin od Otto G. Oexleho, středověkých fundací od Michaela Borgolteho a další problémové okruhy (radní memorie Dietricha W. Poecka, reprezentace, výzkum testamentů).

Struktura knihy je přehledná: v první kapitole autor mapuje zhořeleckou sakrální topografii jako „jeviště“ zbožnosti. Věnuje se zakladatelskému a sociálnímu zázemí jednotlivých míst, ať již šlo o farní kostel, jehož hlavní oltář postupně převzal roli radní kaple, o významné soukromé kaple nebo špitální fundace. Vedle členů městské rady se mezi fundátory prosadili další zámožní měšťané, především představitelé cechů, kteří tímto způsobem chtěli vyjádřit své společenské ambice. Autor sleduje změny v testamentární a fundiční praxi při větších epidemiích, pod vlivem jubilejních let a v průběhu reformace ve dvacátých letech 16. století, kdy mizí dary jednotlivým kostelům a významnými příjemci odkazů se stávají chudí, špitály a obecní pokladna. Jako významná centra měšťanské zádušní memorie jsou představeny kláštery minoritů ve Zhořelci a celestinů na relativně vzdáleném Ojvině.

Druhá kapitola se zabývá způsoby projevů měšťanské zbožnosti od fundací a zbožných darů přes další běžné projevy zádušní memorie včetně činnosti zbožných bratrstev až k poutnictví a vstupu do řádových domů. Autor vyzdvihuje roli drobných jednorázových darů, které bývají přehlíženy ve stínu trvalých honosných fundací. Jím stanovená hranice mezi jednorázovým darem a „věčnou“ fundací je však nepřesná. Přehlíží současnou definici fundace, která ve skutečnosti zahrnuje i množství zdánlivě jednorázových darů včetně liturgických předmětů.

Ty zakládaly stejně trvalý vztah dárce k fundaci jako například opakující se příjmy.

Autor se nesnaží pouze o přehled a kvantifikaci sledovaných jevů, v třetí kapitole se proto zaměřuje na roli zhořelecké městské rady v měšťanské zbožné praxi. Po skončení epizody vévodství pod vládou Jana Zhořeleckého v roce 1396 získávala městská rada stále více vlivu v městě samotném i jeho rozsáhlé vikpildě. Během 15. století se jí podařilo ovládnout farní kostel prostřednictvím zisku patronátního práva a zahájit jeho reprezentativní přestavbu. Stejně tak získávala vliv nad většinou soukromých fundací či nad jejich kleriky zřízením kněžského bratrstva. Městská rada vystupovala jako garant měšťanské zádušní memorie i spásy celého města. Podstatný byl i fakt, že rada měla pod kontrolou prakticky celý průběh testamentárního řízení a pomocí formálních i neformálních prostředků mohla určovat jeho vyznění ve prospěch fundací pod svoji kontrolou. Stejně tak ovládala řadu venkovských kostelů ve zhořelecké vikpildě. Těto převahy dokázala využívat jak při prosazování svých zájmů navenek, tak při řešení problémů uvnitř města. Autor se přiklání ke konceptu mocenské kontroly města prostřednictvím dohledu nad zbožnou praxí, ale i sakrální legitimizace moci.

Jako významný mocenský prostředek hodnotí zejména držbu patronátního práva. Zhořelecká rada udržela svoje postavení až do ztráty městských výsad v roce 1547. Svůj vliv mohla uplatnit ještě při prosazení reformace ve dvacátých letech 16. století a je příznačné, že svolila pouze s takovými změnami v církevní správě, které neohrožovaly její mocenské pozice. Knihu následně uzavírá výhled na otázky spojené s počátky reformace ve Zhořelci, jejím odrazem v církevní správě a v projevech individuální zbožnosti, stejně jako pojetí církve a její role ve společnosti.

Všemi uvedenými kapitolami prolíná přesvědčení o úzkém propojení zbožnosti a politiky v pozdně středověkém městě. Připojen je obsáhlý registář ze zhořeleckých testamentů a přehled pramenů k nejvýznamnějším fundacím včetně kláštera celestinů na Ojvině na sklonku 15. století.

VOJTĚCH VANĚK

Christian-Muslim Relations. A Bibliographical History. Volume 3 (1050–1200), ed. David THOMAS and Alex MALLET with Juan Pedro Monferrer SALA, Johannes PAHLITZSCH, Mark SWANSON, Herman TEULE, John TOLAN, Brill, Leiden – Boston 2011 (= *History of Christian-Muslim Relations* 15)

803 s., ISBN 978-90-04-19515-8

Vztah křesťanů a muslimů v době klasických křížových výprav byl dosud převážně zkoumán na základě svědectví sepsaných na evropském kontinentu. Bibliografická encyklopedie autorů, jež zahrnuje i tvůrce a díla vzniklá mimo kulturní okruh latinského Západu, proto bezpochyby vhodně přispěje k rozšíření stávající optiky. Podobně jako u předešlých dvou svazků nechybí vstupní zhuštěná pojednání, jež lze s prospěchem využít k lepšímu zařazení informací obsažených v jednotlivých heslech do širšího dějinného kontextu. John Tolan v úvodní studii připomíná užitečnou informaci, že muslimové tvořili většinu v Íránu až od první čtvrtiny 9. století, v Egyptě, Sýrii a Iráku až od roku 900 a na Pyrenejském poloostrově až od poloviny 10. století. Zmiňuje rovněž zásadní roli, již po dobu dvou století od dobytí Egypta v roce 969 hráli Fátimovci v dějinách východního Středomoří, a upozorňuje na stabilizaci konceptu *dhimmi* (nemuslimský obyvatel muslimského panství) právě v této době. Za zajímavou, a nikoliv bezdůvodně, považuje situaci na Sicílii, kde Roger II. z rodu Hautevillů využíval v panovnícké reprezentaci také atributů islámu. Pro začátek vymezené doby jistě není na škodu ani autorova poznámka, že v době, kdy Abbásovcí povznegli Bagdád až na hlavní město světa, cvičili se Karel Veliký a jeho následovníci v napsání vlastního jména.

Chronologicky splyvá třetí svazek s dobou prvních tří křížových výprav, Marcus Bull proto seznamuje čtenáře s neaktuálnějšími interpretacemi křížáckých narativů, sepsaných na latinském Západě o první výpravě. První kruciáta podle něj stála u zrodu nejobsáhlejší historiografické tradice, srovnatelné snad jen s tažením Alexandra Velikého, jež ale vesměs vznikla s mnohem větším časovým odstupem od života